EIROPAS
KOMISIJA

Briselē, 15.11.2022.
COM(2022) 642 final

KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM UN PADOMEI

2022. gada ziņojums par enerģijas subsīdijām ES

Komisijas ziņojums, kas saistīts ar paziņojumu par enerģētikas savienības stāvokli, — enerģijas subsīdijas ES

1. Ievads un galvenie konstatējumi

Šis ir trešais gada ziņojums par dalībvalstu virzību uz pakāpenisku atteikšanos no enerģijas subsīdijām, jo īpaši fosilā kurināmā subsīdijām, ES. Pakāpeniska atteikšanās no šīm subsīdijām ir prasība, kas noteikta regulā par enerģētikas savienības un rīcības klimata politikas jomā pārvaldību[1]. Šis ziņojums papildina divus iepriekšējos ziņojumus[2] par subsīdijām, kas pievienoti paziņojumam par enerģētikas savienības stāvokli un ko Eiropas Komisija publicēja 2020. un 2021. gadā.

Pirmie divi ziņojumi bija galvenokārt pamatoti ar datiem, kas savākti tieši no valstu iestādēm, un tajos tika atklātas dažas būtiskas datu nepilnības nacionālajos enerģētikas un klimata plānos (NEKP) 2020. gadam. Tomēr ikgadējās datu vākšanas nepārtrauktība veicinās datu kvalitātes uzlabošanos NEKP progresa ziņojumos, kas jāiesniedz 2023. gadā.

Eiropas Savienības mērķis ir līdz 2030. gadam samazināt SEG emisijas vismaz par 55 % salīdzinājumā ar 1990. gadu un līdz 2050. gadam sasniegt klimatneitralitāti. Tas nozīmē, ka ir jāpārtrauc fosilā kurināmā subsidēšana, vienlaikus radot labvēlīgus apstākļus energoefektivitātei un atjaunīgiem energoresursiem un ņemot vērā neaizsargāto patērētāju vajadzības enerģētikas pārkārtošanas periodā.

Glāzgovas Klimata paktā[3] 2021. gada novembrī tika izteikts aicinājums "paātrināt centienus, lai pakāpeniski samazinātu akmeņogļu enerģiju bez emisiju samazināšanas un pakāpeniski atteiktos no neefektīvajām fosilā kurināmā subsīdijām, vienlaikus sniedzot mērķorientētu atbalstu nabadzīgākajiem un neaizsargātākajiem iedzīvotājiem atbilstoši valsts apstākļiem un atzīstot atbalsta nepieciešamību, virzoties uz taisnīgu pārkārtošanos"[4].

Krievijas militārā agresija Ukrainā ir izraisījusi jaunus īstermiņa politikas pasākumus Eiropas Savienībā. Paziņojums par *REPowerEU* 2022. gada martā un plāns *REPowerEU*[5] 2022. gada maijā galvenokārt nostiprināja pārejas uz tīru enerģiju mērķus, kas noteikti Eiropas zaļajā kursā un ietverti ES Klimata aktā. Tomēr, pakāpeniski atsakoties no fosilā kurināmā importa no Krievijas, nākotnē izmaiņas subsīdijās fosilā kurināmā enerģijai varētu būt nozīmīgākas. Lai atjaunotu elektroenerģijas ražošanu no akmeņoglēm un naftas produktiem, pagaidu ietekme būs arī valstu pasākumiem.

2021. gada jūnijā tika pieņemta arī Komisijas Deleģētā regula par ilgtspējīga finansējuma taksonomiju[6]. Ar to tika ieviesti tehniskās pārbaudes kritēriji, pēc kuriem nosaka, ar kādiem nosacījumiem konkrēta saimnieciskā darbība ir uzskatāma par tādu, kas būtiski sekmē klimata pārmaiņu mazināšanu vai pielāgošanos klimata pārmaiņām, vienlaikus nodrošinot, ka konkrētā saimnieciskā darbība nenodara būtisku kaitējumu kādiem citiem ES vidiskajiem

[1] Regulas par enerģētikas savienības pārvaldību (Regula (ES) 2018/1999) 35. panta n) apakšpunkts (turpmāk — Pārvaldības regula).
[2] https://ec.europa.eu/energy/sites/default/files/annex_to_the_state_of_the_energy_union_report_on_energy_subsidies_in_the_eu.pdf (turpmāk — iepriekšējie Komisijas pētījumi par subsīdijām (2020. un 2021. gads)).
[3] https://unfccc.int/sites/default/files/resource/cma2021_10_add1_adv.pdf.
[4] Turklāt Padome Ieteikumā par to, kā nodrošināt taisnīgu pārkārtošanos uz klimatneitralitāti (2022/C 243/04), uzsver, ka "būtu jāizskata nodokļu un pabalstu sistēmu un sociālās aizsardzības sistēmu struktūra, ņemot vērā īpašās vajadzības, kas izriet no zaļās pārkārtošanās, atspoguļojot arī principu "piesārņotājs maksā" un vajadzību, lai politikas papildu pasākumi neveicinātu subsīdijas fosilā kurināmā un fosilo degvielu patēriņam, neradītu tehnoloģisko iesīksti, kas patērētājiem liktu izmantot konkrētu tehnoloģiju, nemazinātu stimulus ēku renovācijai un siltumenerģijas sistēmu aizstāšanai un nemazinātu stimulus energoefektivitātes pasākumiem kopumā".
[5] https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lv/IP_22_3131.
[6] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R2139&from=EN.

mērķiem. To papildināja 2022. gada martā pieņemtā papildu deleģētā regula[7] attiecībā uz vairākām saimnieciskajām darbībām noteiktās enerģētikas nozarēs, proti, uz noteiktām ar dabasgāzi un kodolenerģiju saistītām darbībā.

Lai sagatavotu šo ziņojumu, Komisija veica pētījumu[8] nolūkā apkopot dalībvalstu datus un paplašināt un/vai labot agrākās datu kopas, kurās bija nepilnīgi rezultāti no 2020. un 2021. gada[9]. Kad Komisijas pētījums tika pabeigts (2022. gada jūlijā), 2021. gada dati nebija pilnīgi, tāpēc uz tiem attiecināja būtiskas aplēses. Šā iemesla dēļ šajā pārskatā sniegtie 2021. gada rādītāji būtu jāuztver piesardzīgi[10]. Lai nodrošinātu labu datu kvalitāti, dalībvalstīm tika lūgts veikt salīdzinošu pārbaudi, izmantojot jauno datubāzi. Komisijas pētījumā ir arī veikts sākotnējais novērtējums par to, kā enerģijas subsīdijas ir saistītas ar taksonomijas kritērijiem.

Šā pētījuma rezultāti apstiprina, ka pēdējos gados fosilā kurināmā enerģijai tika iztērēts liels subsīdiju apjoms, lai gan tas samazinājās. Tas nozīmē, ka ES un tās dalībvalstīm ir jāpastiprina centieni, lai izpildītu savas starptautiskās saistības attiecībā uz fosilā kurināmā subsīdijām un lai līdz 2050. gadam sasniegtu klimatneitralitāti. Kopumā enerģijas subsīdijas ES 2020. gadā sasniedza 173 miljardus EUR, kas bija par 7 % jeb 14 miljardiem EUR vairāk nekā laikposmā no 2015. gada līdz 2020. gadam. Subsīdijas atjaunīgiem energoresursiem 2020. gadā pieauga par 15 %, sasniedzot 81 miljardu EUR, bet laikposmā no 2015. gada līdz 2020. gadam subsīdijas energoefektivitātei pieauga par 20 % (15 miljardi EUR 2020. gadā) — labvēlīga attīstība, kas palīdzēs ES sasniegt tās pārejas uz tīru enerģiju mērķus.

Subsīdijas visiem enerģijas veidiem (fosilajam kurināmajam, kodolenerģijai un atjaunīgiem energoresursiem) 2021. gadā kopumā turpināja palielināties. Tas bija saistīts ar pieaugošo enerģijas pieprasījumu, jo pēc 2020. gada, kad bija spēkā ar Covid-19 saistītie ierobežojumi, ekonomikas atveseļošanās turpinājās. Kā liecina 2021. gada datu aplēses, 2021. gadā enerģijas subsīdiju kopsumma pieauga par 11 miljardiem EUR salīdzinājumā ar 2020. gadu, sasniedzot 184 miljardus EUR. No šīm enerģijas subsīdijām 2021. gadā subsīdijas enerģijas pieprasījumam[11] sasniedza 65 miljardus EUR, kas ir par aptuveni 8 miljardiem EUR vairāk (+14 %) nekā 2020. gadā, bet subsīdijas energoefektivitātei sasniedza 19 miljardus EUR, kas ir par aptuveni 3 miljardiem EUR vairāk (+29 %) nekā 2020. gadā. Vienlaikus subsīdijas atjaunīgiem energoresursiem samazinājās par gandrīz 3 miljardiem EUR (–3,5 %) salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu (līdz 78 miljardiem EUR 2021. gadā), palielinoties elektroenerģijas vairumtirdzniecības cenām, kas nozīmē zemākas regulētās prēmijas.

[7] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022R1214&from=EN

[8] Pētījums par enerģijas subsīdijām un citu veidu valdības intervenci ES, 2022. gada izdevums (turpmāk — Komisijas pētījums), https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/34a55767-55a1-11ed-92ed-01aa75ed71a1.

[9] Saistībā ar iepriekšējo gadu subsīdiju pārskata atkārtotu novērtējumu un izmaiņām monetārajā pamatā ("izteikts 2021. gada eiro" šajā ziņojumā) kopsummas šā ziņojuma diagrammās var atšķirties no iepriekšējā enerģijas subsīdiju ziņojuma, kurš tika publicēts 2021. gadā vai agrāk.

[10] Dažu subsīdiju posteņu gadījumā, ja 2021. gada dati nebija pieejami, kā aplēses par 2021. gadu tika ņemtas 2020. gada vērtības. Lielākajā daļā gadījumu šajā ziņojumā minēti 2021. gada dati, tomēr, ja 2020. gada dati ir pietiekami uzticami analīzei, tie izmantoti kā jaunākie pieejamie.

[11] Ar enerģijas pieprasījumu saistītās subsīdijas stimulē enerģijas patēriņu dažādās ekonomikas nozarēs, piemēram, ar: i) nodokļu atvieglojumiem vai atmaksām par enerģijas patēriņu; ii) regulētām cenām konkrētās nozarēs un iii) tiešajiem maksājumiem, kuru mērķis ir atvieglot patērētāju slogu, ko radījušas izmaksas par enerģiju. Attiecībā uz vairākām enerģijas pieprasījuma subsīdijām būtiska nozīme ir to sociālajām sekām, ne tikai ekonomiskiem apsvērumiem. Laikā, kad enerģijas cenas ir augstas, pieņemot politiskos lēmumus par subsīdijām, īpaši būtu jāņem vērā neaizsargātie patērētāji.

Laikposmā no 2015. gada līdz 2020. gadam fosilā kurināmā subsīdijas, kas 2020. gadā sasniedza 50 miljardus EUR, samazinājās par 1,5 % (jeb –0,7 miljardiem EUR) šādu iemeslu dēļ: i) ar kurināmo nesaistīto subsīdiju samazinājums (–1,4 miljardi EUR); ii) akmeņogļu subsīdiju samazinājums (–0,9 miljardi EUR); iii) gāzes subsīdiju pieaugums (+0,5 miljardi EUR) un iv) subsīdiju naftai un naftas produktiem pieaugums (+1,2 miljardi EUR). Fosilā kurināmā subsīdijas šajā periodā samazinājās lielākajā daļā dalībvalstu. Tomēr dažās valstīs, piemēram, Beļģijā, Bulgārijā, Francijā, Nīderlandē, Polijā, Slovākijā un Somijā laikposmā no 2015. gada līdz 2020. gadam fosilā kurināmā subsīdijas būtiski pieauga. Laikposmā no 2015. gada līdz 2020. gadam ES līmenī fosilā kurināmā subsīdiju īpatsvars IKP praktiski nemainījās.

Laikposmā no 2015. gada līdz 2019. gadam transporta nozarē fosilā kurināmā subsīdijas (galvenokārt naftas produktiem) būtiski pieauga (par 29 % jeb 3,1 miljardu EUR), bet 2020. gadā samazinājās par 3 miljardiem EUR. 2021. gadā, pat pieaugot transporta aktivitātei pēc Covid-19 ierobežojumu beigām, fosilā kurināmā subsīdijas kopumā saglabājās stabilas salīdzinājumā ar 2020. gadu, jo fosilā kurināmā subsīdijas samazinājās citās ekonomikas nozarēs, piemēram, enerģētikas nozarē.

Laikposmā no 2015. gada līdz 2020. gadam palielinājās arī fosilā kurināmā subsīdijas lauksaimniecībā (par 13 % jeb +0,7 miljardiem EUR), galvenokārt degvielas patēriņa atbalsta veidā (piemēram, degvielas nodokļu samazinājums vai atbrīvojums no tiem).

Tajā pašā periodā fosilā kurināmā subsīdijas mājsaimniecībām palielinājās par 15 % (0,4 miljardi EUR), galvenokārt kā subsīdijas par mazuta un dabasgāzes patēriņu. 2021. gadā fosilā kurināmā subsīdijas mājsaimniecībām turpināja palielināties salīdzinājumā ar 2020. gada līmeni.

Laikposmā no 2015. gada līdz 2020. gadam subsīdijas dabasgāzei pieauga par 6 % (0,5 miljardi EUR), veidojot aptuveni 19 % no fosilā kurināmā subsīdijām, un 2021. gadā tās pieauga vēl par 0,7 miljardiem EUR (+10 %) salīdzinājumā ar 2020. gadu. Laikposmā no 2015. gada līdz 2020. gadam ES subsīdijas par akmeņoglēm un brūnoglēm, kas veido 18 % no visām fosilā kurināmā subsīdijām, samazinājās par 9 % (–0,9 miljardi EUR), bet 2021. gadā palielinājās par aptuveni 6 % (0,6 miljardi EUR).

Tuvākajos gados, ņemot vērā akmeņogļu plašākas izmantošanas iespējamo ietekmi, enerģētikas nozarē varētu palielināties subsīdijas akmeņoglēm. Un paredzamais gāzes patēriņa kritums vidējā termiņā un ilgtermiņā norāda uz gāzes subsīdiju samazināšanos nākotnē, lai gan pašlaik augstās gāzes cenas varētu norādīt uz gāzes subsīdiju palielināšanos īstermiņā. Subsīdijas kodolenerģijai kā kompensācija par kodoliekārtu priekšlaicīgu slēgšanu un priekšlaicīgu ekspluatācijas pārtraukšanu (galvenokārt Vācijā un Francijā) 2021. gadā turpināja pieaugt plānotās slēgšanas dēļ. Subsīdijas atjaunīgiem energoresursiem būs ļoti atkarīgas no enerģijas vairumtirdzniecības cenām, taču var gaidīt, ka augstākas cenas nozīmēs zemākas subsīdijas, proti, tiks izmantotas regulētās prēmijas vai cenu starpības līgumi[12].

2. Enerģijas subsīdijas un fosilā kurināmā subsīdijas ES

[12] Plašāku informāciju par jēdzieniem, definīcijām, mērķiem, nozarēm, instrumentiem, kurināmā veidiem utt. sk. Komisijas pētījuma 5. pielikumā.

2.1. Enerģijas subsīdijas ES

Subsīdijas šajā ziņojumā ir definētas saskaņā ar Pasaules Tirdzniecības organizācijas (PTO)[13] noteikto metodiku, kas tika izmantota Komisijas pētījumā[14] un iepriekšējos divos ziņojumos par enerģijas subsīdijām (2020. un 2021. gadā). Saskaņā ar šo metodiku subsīdijas tiek sagrupētas četrās kategorijās: i) valdības pasākumi, kas ietver tiešu līdzekļu pārvietošanu; ii) valdības ieņēmumi, kas citādi netiktu gūti (netiktu iekasēti); iii) valdības, kas nodrošina preces un pakalpojumus vai pērk preces, un iv) cenu un ienākumu atbalsts.

Šajā ziņojumā enerģijas subsīdijas ir aplūkotas arī no dažādām perspektīvām, piemēram: i) pēc mērķa, kam tās paredzētas (ražošana, patēriņš/pieprasījums, infrastruktūra vai energoefektivitāte); ii) pēc kurināmā veida (fosilais kurināmais, atjaunīgie energoresursi, kodolenerģija); iii) pēc ekonomikas nozares (enerģētika, transports, rūpniecība, lauksaimniecība[15], mājokļi, pakalpojumi utt.) vai iv) pēc izmantotā subsīdiju piemērošanas instrumenta (nodokļu atvieglojumi, dotācijas, cenu atbalsts, ienākumu atbalsts utt.).

Enerģijas subsīdiju izmaiņas ES liecina, ka kopējais finansiālais atbalsts 2020. gadā sasniedza 173 miljardus EUR, kas ir par 7 % (+14 miljardi EUR) vairāk nekā 2015. gadā. Tajā pašā periodā subsīdijas enerģijas ražošanai pieauga par 11 % (+9 miljardi EUR), galvenokārt pateicoties subsīdijām atjaunīgās enerģijas ražošanai (81 miljards EUR 2020. gadā), savukārt subsīdijas energoefektivitātes pasākumiem pieauga par 20 % (+2,5 miljardi EUR tajā pašā periodā, sasniedzot 15 miljardus EUR 2020. gadā).

Pandēmijas situācijas uzlabošanās un ierobežojošo pasākumu pastāvīga atvieglošana 2021. gadā ļāva ES ekonomikai atveseļoties. Minētajā gadā ES ekonomika atveseļojās ātrāk, nekā sākotnēji gaidīts, un atveseļošanās ietekmēja arī enerģijas patēriņu un subsīdijas energoproduktiem. Kā liecina aplēses, 2021. gadā enerģijas subsīdijas ES pieauga līdz 184 miljardiem EUR (par 12 miljardiem EUR jeb 7 % salīdzinājumā ar 2020. gadu). Ar enerģijas pieprasījumu saistītās subsīdijas[16] 2021. gadā pieauga par 14 % (+8 miljardi EUR) salīdzinājumā ar 2020. gadu, galvenokārt pateicoties pieaugošajam enerģijas patēriņam saistībā ar ekonomikas atveseļošanos. Tas apliecināja, ka enerģijas pieprasījuma subsīdiju kritums 2020. gadā bija tikai īslaicīgs. To pasākumu ietekmi, kurus dalībvalstis veikušas, sākot ar 2021. gada otro pusi, lai atbalstītu uzņēmumus un sabiedrību — kaut vai tikai īslaicīgi — saistībā ar augstām enerģijas cenām, jau pašlaik var novērot, palielinoties ar enerģijas pieprasījumu saistītajām subsīdijām. Tomēr precīzus rādītājus būs iespējams noteikt tikai nākamajā ziņojuma par enerģijas subsīdijām izdevumā.

Pēc īslaicīga krituma 2020. gadā subsīdijas energoefektivitātes pasākumiem 2021. gadā atkal pieauga, sasniedzot 19 miljardus EUR. Tas ir pieaugums par 54 % (+6,5 miljardi EUR) salīdzinājumā ar 2015. gadu. Turklāt 2021. gadā aplēstais subsīdiju apjoms nozares restrukturizācijai pieauga līdz 4,6 miljardiem EUR (pieaugums no 2,3 līdz 2,4 miljardiem EUR katrā no iepriekšējiem diviem gadiem), galvenokārt pateicoties palielinātam finansiālajam atbalstam akmeņogļu un brūnogļu raktuvju ekspluatācijas

[13] Pasaules Tirdzniecības organizācijas (PTO) Nolīgums par subsīdijām un kompensācijas pasākumiem, https://www.wto.org/english/tratop_e/scm_e/scm_e.htm. https://www.wto.org/english/tratop_e/scm_e/scm_e.htm.

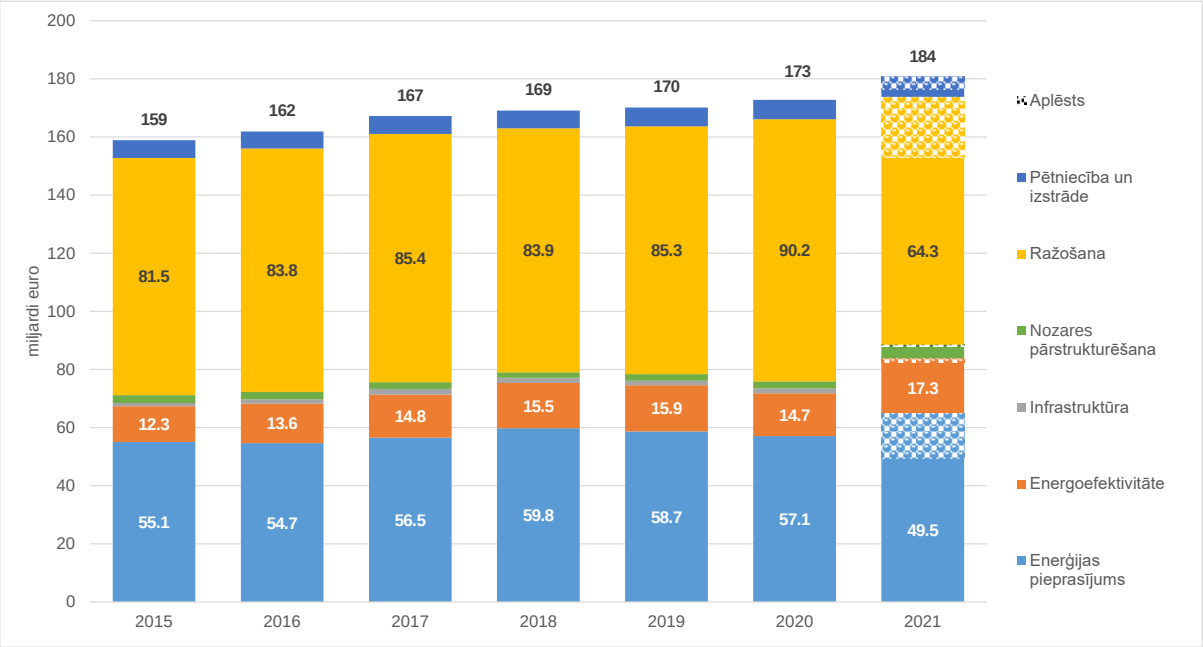
[14] Par enerģijas subsīdiju metodiku vairāk sk. Komisijas pētījumā.

[15] Šajā ziņojumā iekļautas arī subsīdijas zvejai.

[16] Ar enerģijas pieprasījumu saistītās subsīdijas stimulē enerģijas patēriņu dažādās ekonomikas nozarēs, piemēram, ar: i) nodokļu atvieglojumiem vai atmaksām par enerģijas patēriņu; ii) regulētām cenām konkrētās nozarēs un iii) tiešajiem maksājumiem, kuru mērķis ir atvieglot patērētāju slogu, ko radījušas izmaksas par enerģiju. Attiecībā uz vairākām enerģijas pieprasījuma subsīdijām būtiska nozīme ir to sociālajām sekām, ne tikai ekonomiskiem apsvērumiem. Laikā, kad enerģijas cenas ir augstas, pieņemot politiskos lēmumus par subsīdijām, īpaši būtu jāņem vērā neaizsargātie patērētāji.

pārtraukšanai un saistītajiem ekonomikas pārveides pasākumiem. Tomēr subsīdijas enerģijas ražošanai samazinājās par 5 % (–5 miljardi EUR), jo subsīdijas atjaunīgiem energoresursiem (galvenokārt saules enerģijai) būtiski samazinājās, pieaugot elektroenerģijas vairumtirdzniecības tirgus cenām, kas ietekmēja regulētās prēmijas un atbalsta shēmu cenu starpības līgumus.

1. attēls. ES enerģijas subsīdijas sadalījumā pa mērķiem.

Avots: pētījums par enerģijas subsīdijām un citu veidu valdības intervenci Eiropas Savienībā, 2022. gada izdevums. Visā šajā dokumentā ar lodītēm iekrāsotie diagrammas stabiņi parāda, ka šie 2021. gada dati ir pamatoti ar aplēsēm, un katras kategorijas interpretācijā ar lodītēm iekrāsotais diagrammas stabiņš (aplēses) jāpievieno pilnīgi aizkrāsotajam diagrammas stabiņam (faktu datiem), lai salīdzinātu ar iepriekšējiem gadiem.

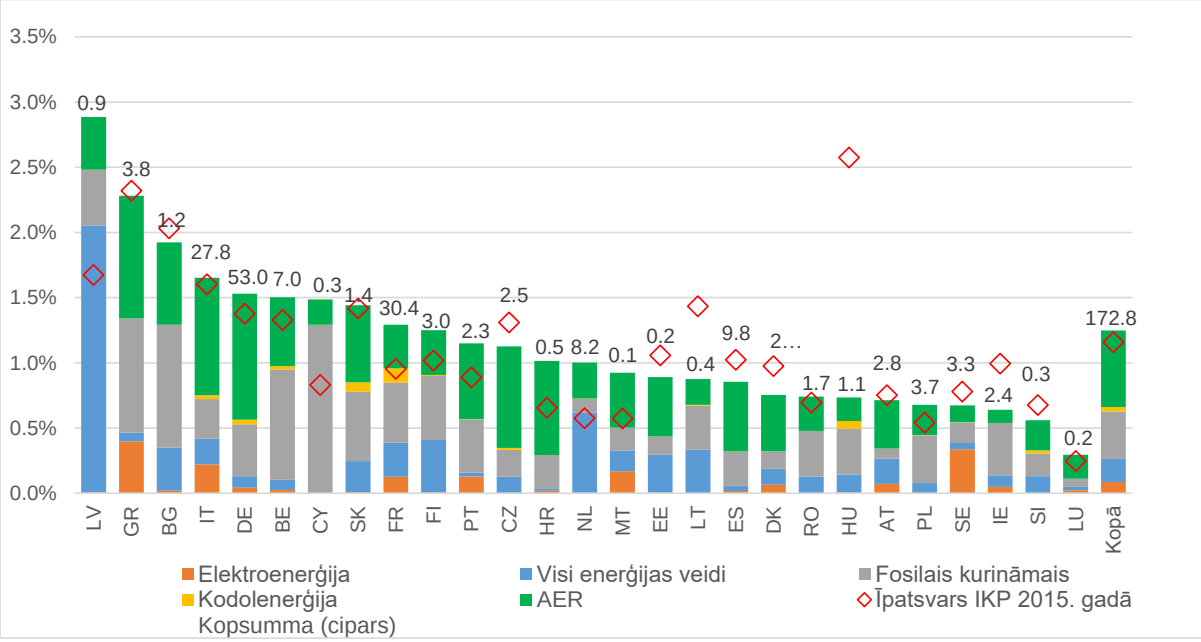
Lai salīdzinātu valstis, kā ekonomikas enerģijas subsīdiju intensitātes rādītāju var izmantot enerģijas subsīdijas attiecību pret ES dalībvalstu IKP. Tas ir tāpēc, ka subsīdiju absolūtās vērtības ir atkarīgas arī no konkrētās valsts ekonomikas lieluma. Enerģijas subsīdijas 2020. gadā salīdzinājumā ar IKP dalībvalstīs būtiski atšķīrās, sākot no 2,9 % no IKP Latvijā līdz tikai 0,3 % no IKP Luksemburgā. Enerģijas subsīdijas procentos no IKP ES 2020. gadā vidēji veidoja 1,2 %, kas liecina par augstu stabilitātes pakāpi 2015.–2020. gadā ES kopumā un arī lielākajā daļā dalībvalstu.

Analīze arī liecina, ka dažādas valstis izmanto subsīdijas, lai atbalstītu dažādas rīcībpolitikas un pasākumus, un ka šīs atšķirīgās rīcībpolitikas un pasākumi atšķirīgi ietekmē ES pārejas uz tīru enerģiju mērķus. Piemēram, Latvija 2020. gadā subsīdijām energoefektivitātes pasākumiem iztērēja 2 % no IKP[17] (un 0,4 % no IKP gan fosilā kurināmā, gan atjaunīgās enerģijas subsīdijām), savukārt Vācija, Itālija un Grieķija iztērēja aptuveni 1 % no IKP atjaunīgo energoresursu subsīdijām. Vācija un Itālija iztērēja attiecīgi 0,4 % un 0,3 % no IKP fosilā kurināmā subsīdijām.

[17] Šie pasākumi galvenokārt bija saistīti ar Eiropas Reģionālās attīstības fonda (ERAF) programmām 2014.–2020. gada periodā, kuru mērķis bija pāriet uz mazoglekļa attīstību visās ekonomikas nozarēs. Sākotnējie dati 2021. gadā liecināja, ka šie ERAF pasākumi ir beigušies, samazinot kopējo subsīdiju apjomu.

Vienlaikus citas valstis joprojām parasti tērē vairāk par fosilo kurināmo[18] nekā par pasākumiem, kuri stimulē pāreju uz tīru enerģiju. Kipra 2020. gadā iztērēja aptuveni 1,3 % no IKP fosilā kurināmā subsidēšanai (un tikai 0,2 % subsīdijām atjaunīgiem energoresursiem), savukārt Grieķijā un Beļģijā šī daļa bija tuvu 1 %, kas nemudina pāriet uz tīru enerģiju. Tomēr šīs divas pēdējās minētās valstis atjaunīgiem energoresursiem iztērēja attiecīgi 0,9 % un 0,5 % no sava IKP. Lielākajā daļā ES dalībvalstu 2021. gadā enerģijas subsīdijas procentos no IKP saglabājās stabilas (vai nedaudz samazinājās salīdzinājumā ar 2020. gadu).

2. attēls. Subsīdijas dažādiem enerģijas avotiem, procentos no IKP 2015. un 2020. gadā un miljardos EUR 2020. gadā.

Avots: pētījums par enerģijas subsīdijām un citu veidu valdības intervenci Eiropas Savienībā, 2022. gada izdevums. Elektroenerģija attiecas uz vispārēju, ar tehnoloģijām nesaistītu atbalstu elektroenerģijai, savukārt "visi enerģijas veidi" attiecas uz subsīdijām, kas nav tieši attiecināmas uz enerģijas nesējiem vai kurināmo (piemēram, energoefektivitātes pasākumiem un enerģijas pieprasījuma/patēriņa stimuliem neatkarīgi no enerģijas nesēja, investīciju dotācijām un īpašiem pētniecības un izstrādes izdevumiem). Sīkāku informāciju skatīt Komisijas pētījumā.

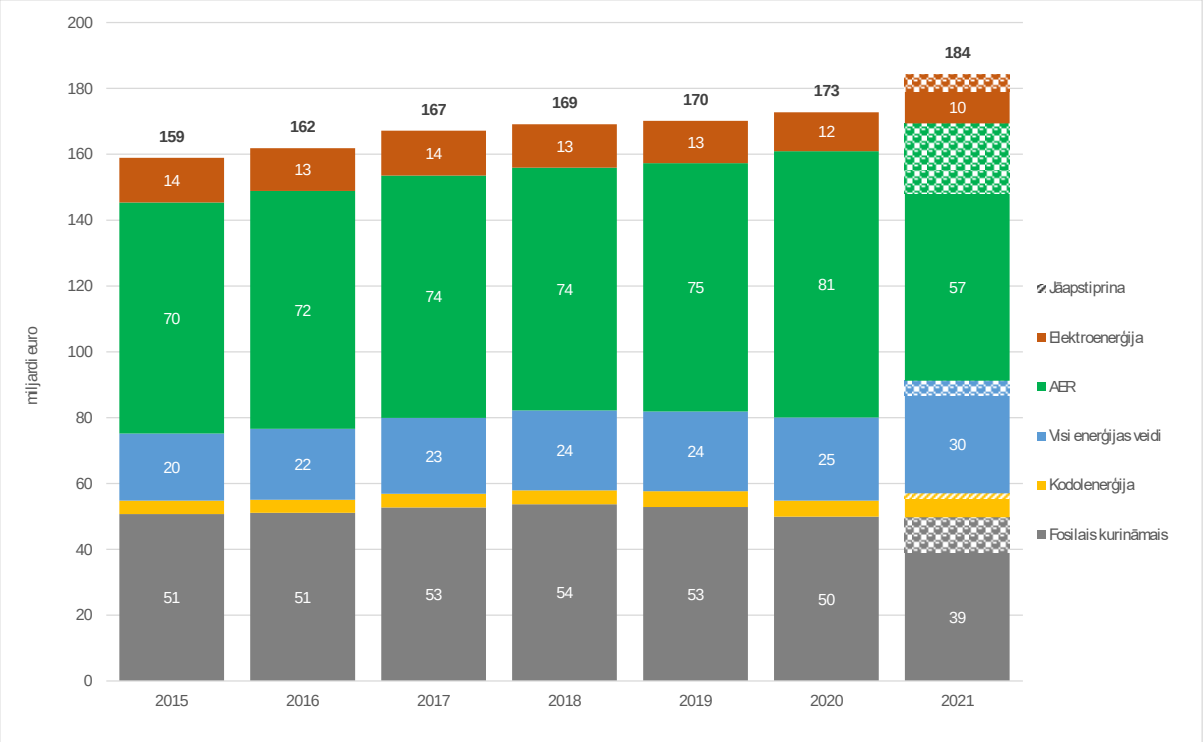
Subsīdijas **atjaunīgiem energoresursiem**, kas veido aptuveni 44 % no kopējās enerģijas subsīdiju vērtības pēdējos gados, 2020. gadā pieauga par 7 % (+5,5 miljardi EUR) salīdzinājumā ar 2019. gadu. Tomēr, kā liecina aptuvenie rādītāji, 2021. gadā šīs subsīdijas samazinājās par 3 % (–2,8 miljardi EUR, ko ietekmēja augstākas enerģijas vairumtirdzniecības cenas un attiecīgi zemākas regulētās prēmijas vai cenu starpības līgumi). Savukārt fosilā kurināmā subsīdijas, kas pēdējos gados veidoja 31 % no kopējās enerģijas subsīdiju vērtības, 2020. gadā samazinājās par 5,5 % (–2,9 miljardi EUR), bet 2021. gadā saglabājās praktiski nemainīgas. Neraugoties uz degvielas patēriņa atjaunošanos transporta nozarē, 2021. gadā kopējās fosilā kurināmā subsīdijas nepalielinājās tā, kā tās palielinājās citās nozarēs, piemēram, enerģētikas nozarē. Gluži pretēji, fosilā kurināmā subsīdijas transporta nozarē samazinājās.

[18] Kopumā lielākā daļa fosilā kurināmā subsīdiju aizvien ir paredzētas tam, lai stimulētu patēriņu un/vai enerģijas ražošanu no šāda kurināmā, savukārt to subsīdiju daļa, kuru mērķis ir samazināt atkarību no fosilā kurināmā, ir minimāla.

Laikposmā no 2015. gada līdz 2020. gadam subsīdijas **elektroenerģijai**[19] nedaudz samazinājās, savukārt subsīdijas "visiem enerģijas veidiem" (vairākiem enerģijas avotiem vai pasākumiem, kas nav tieši attiecināmi uz energoproduktiem) pieauga no 20 miljardiem EUR līdz 26 miljardiem EUR (+30 %). 2021. gadā pieauga gan subsīdijas elektroenerģijai, gan subsīdijas "visiem enerģijas veidiem", kas nozīmē, ka pieauga nodokļu izdevumi par energoproduktiem, ko nevar attiecināt uz konkrētu nesēju (saistībā ar enerģijas pieprasījuma atbalstu).

Pēc vairākus gadus ilgas stabilitātes — kopš 2015. gada — subsīdijas **kodolenerģijai** (vidēji 4,2 miljardi EUR) gan 2019. gadā, gan 2020. gadā sasniedza gandrīz 5 miljardus EUR. Tomēr 2021. gadā subsīdijas pieauga līdz 7,2 miljardiem EUR, lai gan pat pēc šā pieauguma tās joprojām veido tikai 4 % no kopējām enerģētikas subsīdijām ES. Šis pieaugums galvenokārt bija saistīts ar finanšu instrumentiem, kuru mērķis bija kompensēt kodoliekārtu priekšlaicīgu slēgšanu un ekspluatācijas pārtraukšanu, galvenokārt Vācijā un Francijā. Kompensācijas shēmas ir izstrādātas, galvenokārt pamatojoties uz samaksu par elektroenerģiju, kas netiks gūta (priekšlaicīgas slēgšanas dēļ), vai par "balasta" aktīviem[20]. Vācijā 2021. gada novembrī tika izmaksāta kompensācija 2,4 miljardu EUR apmērā, kas būtiski ietekmēja kopējo kodolenerģijas subsīdiju apjomu Eiropā.

3. attēls. ES enerģijas subsīdijas sadalījumā pa kurināmā veidiem.

Avots: pētījums par enerģijas subsīdijām un citu veidu valdības intervenci Eiropas Savienībā, 2022. gada izdevums. "Visi enerģijas veidi" attiecas uz subsīdijām, kas nav tieši attiecināmas uz enerģijas nesējiem vai kurināmo (piemēram, subsīdijām energoefektivitātes pasākumiem, kas veido aptuveni 55 % no subsīdijām "visiem enerģijas veidiem 2021. gadā", un subsīdijām enerģijas pieprasījuma/patēriņa stimuliem neatkarīgi no enerģijas nesēja), investīciju dotācijām un īpašiem pētniecības un izstrādes izdevumiem).

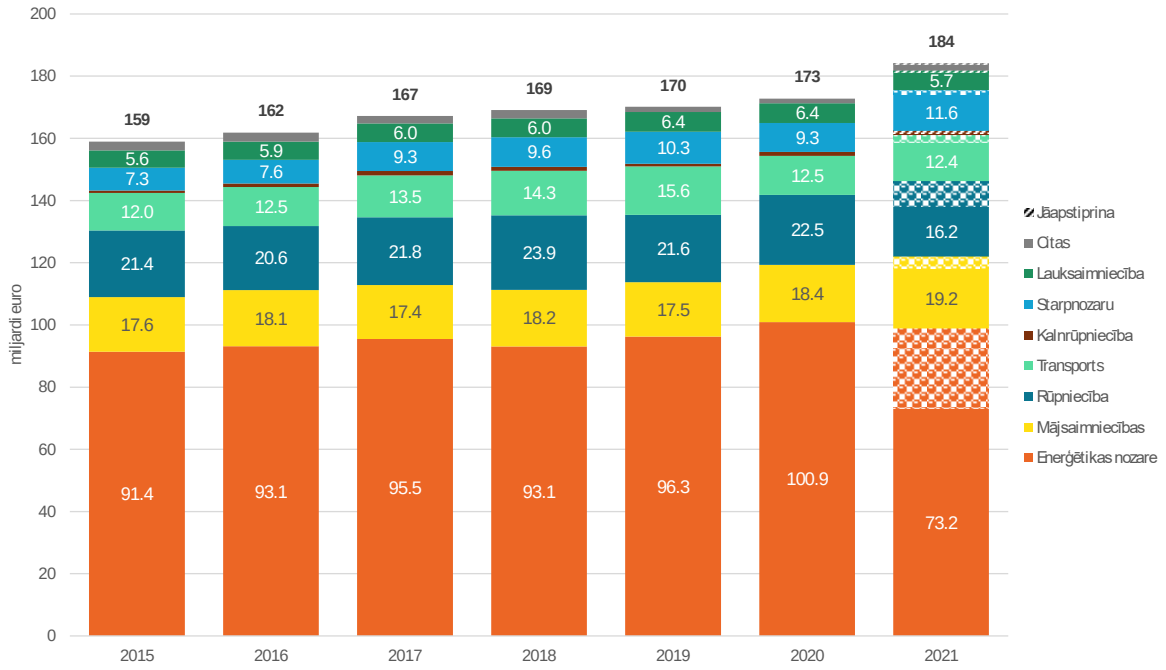
[19] Subsīdijas elektroenerģijas izmantošanai ir pārdalītas enerģijas ražošanas avotiem (piemēram, fosilajam kurināmajam, kodolenerģijai, atjaunīgiem energoresursiem), pamatojoties uz valstu enerģijas bilancēm.

[20] Balasta aktīvi ir aktīvi, kas cietuši neparedzētas vai priekšlaicīgas norakstīšanas, devalvācijas vai pārvēršanas saistībās dēļ.

Enerģijas subsīdiju īpatsvars, ko varētu tieši saistīt ar **enerģētikas nozari**[21] (t. i., elektroenerģijas ražošanas nozari, ogļu ieguves un naftas un gāzes uzņēmumiem), 2019. un 2020. gadā bija aptuveni 56–58 %, savukārt 2021. gadā tas samazinājās līdz 54 %. Tajā pašā periodā mājsaimniecībām izmaksāto enerģijas subsīdiju īpatsvars uzrādīja pieaugošu tendenci, sasniedzot aptuveni 12–13 %, rūpniecības īpatsvars nedaudz pārsniedza 10 %, bet transporta īpatsvars bija nedaudz zem 10 %. Laikposmā no 2015. gada līdz 2020. gadam subsīdijas enerģētikas nozarē pieauga par gandrīz 10 miljardiem EUR (+10 %), un tajā pašā periodā par 2,7 miljardiem EUR palielinājās arī ar konkrētu nozari nesaistītas enerģijas subsīdijas. Vienlaikus enerģijas subsīdijas komerciālajā nozarē samazinājās par 1 miljardu EUR.

Mājsaimniecību nozarei izmaksātās enerģijas subsīdijas 2021. gadā pieauga par aptuveni 5 miljardiem EUR salīdzinājumā ar 2020. gadu (+26 %), jo augstās enerģijas cenas izraisīja lielāku valdības finansiālo atbalstu mājsaimniecībām. Rūpniecības nozarē enerģijas subsīdijas pieauga par 1,7 miljardiem EUR (+8 %), savukārt enerģētikas nozarē tās samazinājās par 2,1 miljardu EUR (–2 %).

4. attēls. ES enerģijas subsīdijas dažādās ekonomikas nozarēs.

Avots: pētījums par enerģijas subsīdijām un citu veidu valdības intervenci Eiropas Savienībā, 2022. gada izdevums.

Kopumā lielākā daļa (aptuveni 90 %) **subsīdiju atjaunīgajai enerģijai** ES (81 miljards EUR 2020. gadā) bija enerģētikas nozarē. Aptuveni 38 % no subsīdijām atjaunīgajai enerģijai 2020. gadā varētu būt saistīti ar saules enerģiju, turpretim aptuveni 27 % no atjaunīgās enerģijas subsīdijām tika piešķirti vēja enerģijas ražošanai un aptuveni 22 % tika piešķirti biomasai. Tikai neliela daļa atlika hidroenerģijai, ģeotermālajai enerģijai un citiem atjaunīgiem energoresursiem (13 %). Atjaunīgo energoresursu subsīdijas saules enerģijai 2021. gadā samazinājās līdz 34 %, savukārt vēja un biomasas enerģijas īpatsvars bija aptuveni 24 % katrai.

[21] Plašāku informāciju par definīcijām, mērķiem, nozarēm, instrumentiem, kurināmā veidiem utt. sk. Komisijas pētījuma 5. pielikumā.

Nozīmīgākie **atjaunīgās enerģijas subsīdiju instrumenti** ES dalībvalstīs ir regulētie tarifi[22] (54 miljardi EUR jeb 67 % no kopējām atjaunīgās enerģijas subsīdijām 2020. gadā). Šie regulētie tarifi ataino subsīdijas, kas saistītas ar ilgtermiņa līgumiem, kuri tika noslēgti lielākoties vairāk nekā pirms desmit gadiem, jo nesenajos līgumos vairs nepiemēro regulētos tarifus, izņemot dažu mazu ražotāju gadījumā. Regulētās prēmijas un atjaunīgo energoresursu kvotas ar tirdzniecības sertifikātiem samazinājās (2020. gadā attiecīgi 8 miljardi EUR jeb 10 % un 7 miljardi EUR jeb 8 %). Nodokļu atvieglojumu instrumenti (lielākoties kā nodokļu samazinājumi un izņēmumi) arī deva ieguldījumu aptuveni 6 miljardu EUR apmērā (7 %) kopējā atjaunīgo energoresursu subsīdiju apjomā.

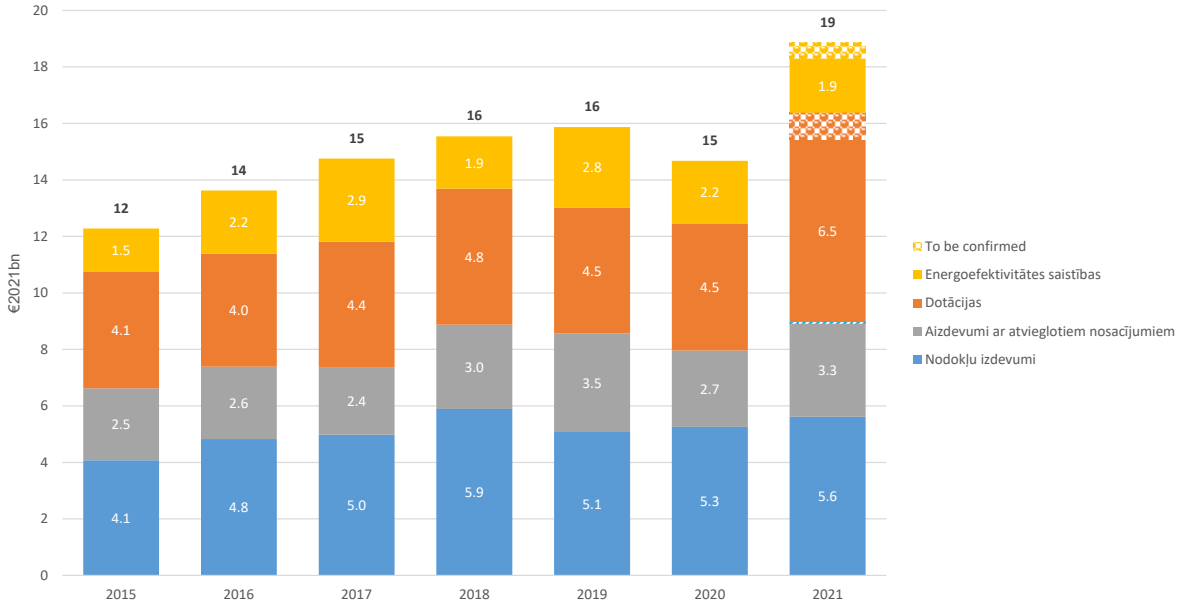
Laikposmā no 2015. gada līdz 2019. gadam **energoefektivitātes subsīdijas** ES palielinājās, turpretim 2020. gadā tās nedaudz samazinājās (par 6 %, 1 miljardu EUR), sasniedzot 15 miljardus EUR, lai gan tās joprojām pieauga par gandrīz 20 % salīdzinājumā ar 2015. gadu. Energoefektivitātes subsīdijas 2021. gadā atjaunojās, sasniedzot aptuveni 19 miljardus EUR (+29 % salīdzinājumā ar 2020. gadu), jo īpaši pieaugot subsīdijām mājsaimniecībām (+1,3 miljardi EUR) un rūpniecībai (+0,5 miljardi EUR). Īpaši nozīmīgas bija dotācijas, kas veidoja 39 % no visām energoefektivitātes subsīdijām 2020.–2021. gadā. Nākamās nozīmīgākās energoefektivitātes subsīdiju kategorijas bija nodokļu izdevumi (30 %), aizdevumi ar atvieglotiem nosacījumiem (18 %) un energoefektivitātes saistības (13 %). Daudzas ES dalībvalstis 2021. gadā sāka īstenot atveseļošanas plānus[23], kas kļuva par nozīmīgu energoefektivitātes investīciju avotu. Energoefektivitātes atbalsta pieaugumu laikposmā no 2020. gada līdz 2021. gadam lielā mērā veicinājis būvniecības nozare.

Energoefektivitātes subsīdiju palielināšana ir saskaņota ar ES principu "energoefektivitāte pirmajā vietā", un šīs subsīdijas ir veicinājušas arī ES ekonomikas energointensitātes samazināšanos. Ekonomiskās lejupslīdes apstākļos ES IKP 2020. gadā uzrādīja tikai 2,6 % pieaugumu salīdzinājumā ar 2015. gadu, lai gan ES enerģijas galapatēriņš tajā pašā piecu gadu periodā bija samazinājies par 5 %, kas nozīmē, ka ES ekonomikas energointensitāte ir samazinājusies par 7,4 %. Lai gan 2021. gadā IKP ES pieauga par 5,3 %, maz ticams, ka energointensitātes samazināšanās tendence ir mainījusies. Turpmāka pāreja no subsīdijām, kas stimulē enerģijas patēriņu, uz subsīdijām energoefektivitātes pasākumiem varētu palīdzēt saglabāt šo samazināšanās tendenci.

[22] Plašāka informācija par dažādu instrumentu jēdzieniem un nozīmi ir atrodama Komisijas pētījumā.

[23] Nacionālie atveseļošanas un noturības plāni tika sagatavoti un pieņemti 2021. gadā. To ietekme, iespējams, būs jūtama tikai nākamajos gados. Papildus energoefektivitātes izdevumiem ANP ir piešķirtas būtiskas summas citiem mērķiem, piemēram, atjaunīgajai enerģijai.

5. attēls. Energoefektivitātes subsīdijas ES.

Avots: pētījums par enerģijas subsīdijām un citu veidu valdības intervenci Eiropas Savienībā, 2022. gada izdevums.

Attiecībā uz citām nozarēm — **mājsaimniecības** 2020. gadā saņēma aptuveni 11 % no visām enerģijas subsīdijām, kas piešķirtas visām ekonomikas nozarēm. Vairāk nekā puse no mājsaimniecībām piešķirtajām subsīdijām nevarētu būt tieši attiecināmas uz enerģijas nesējiem (piemēram, subsīdijas energoefektivitātes pasākumiem). Būtisku daļu (attiecīgi 26 % un 17 %) veidoja arī atbalsts elektroenerģijas un fosilā kurināmā (piemēram, mazuta, gāzes, akmeņogļu) patēriņam[24]. Rūpniecības nozarē lielāko daļu subsīdiju varētu tieši attiecināt uz elektroenerģiju, gāzi, naftas produktiem un atjaunīgiem energoresursiem; turpretim transporta nozarē subsīdijas pārsvarā attiecās uz naftas produktiem.

Laikposmā no 2015. gada līdz 2020. gadam **cenu regulējums** patērētāju pusē (patēriņa cenu garantijas) būtiski samazinājās. Tomēr 2021. gadā šo garantiju izmaksas pieauga virs 5 miljardiem EUR no tikai 1,8 miljardiem EUR 2020. gadā, iespējams, tāpēc, ka pieauga enerģijas cenu atbalsts mājsaimniecībām un rūpniecībai saistībā ar pieaugošajām enerģijas cenām. Vienlaikus pēdējos gados ES atbalsts ražotājiem (ražotāju cenu garantijas, piemēram, pirkuma līgumi, degvielas izmaksu garantijas utt.) saglabājās 4–5 miljardu EUR robežās.

Jaudas maksājumu subsīdijas 2015.–2020. gadā uzrādīja augstu stabilitātes pakāpi, vidēji aptuveni 2,1 miljards EUR šajā periodā, pieaugot līdz 2,6 miljardiem EUR 2021. gadā. Jaudas mehānismi galvenokārt maksāja par elektroenerģijas ražošanu no fosilā kurināmā.

Pēdējos gados **ūdeņraža** subsīdijas ir būtiski palielinājušās, pieaugot no 195 miljoniem EUR 2015. gadā līdz 329 miljoniem EUR 2021. gadā. Divas trešdaļas no šā atbalsta 2021. gadā bija atbalsts pētniecības un izstrādes izdevumiem, bet atlikušo daļu galvenokārt veidoja tiešie pārvietojumi[25]. Turpmākajos gados, kā jau liecina provizoriskie dati, ir gaidāms būtisks ūdeņraža subsīdiju pieaugums.

[24] Lielākoties samazināta PVN veidā. Īpaši finansiālā atbalsta veidi neaizsargātām mājsaimniecībām ir jāpiešķir piesardzīgi, jo jāņem vērā ne tikai ar enerģijas tirgu saistītie apsvērumi. Tomēr šajā ziņojumā par subsīdijām un pamatā esošajā pētījumā dati ir sniegti tikai par mājsaimniecību nozari kopumā, sīkāks sociālekonomiskais sadalījums (piemēram, ienākumu līmenis, vecums, mājsaimniecības sastāvs utt.) nav pieejams.

[25] Datu sadalījums par dažādām ūdeņraža ražošanas tehnoloģijām un avotiem (piemēram, atjaunīgie energoresursi vai fosilie avoti) nav pieejams.

Dažādas **subsīdiju kategorijas** varētu stimulēt dažādas enerģijas tehnoloģijas. Tomēr ne vienmēr ir iespējams noteikt, kuras subsīdiju kategorijas ir raksturīgākās konkrētām enerģijas grupām. Kā redzams 1. tabulā, nodokļu izdevumu subsīdijas (atbrīvojumi, samazinājumi utt.) ir nozīmīgas fosilā kurināmā gadījumā, jo tās sedz aptuveni divas trešdaļas no fosilā kurināmā subsīdijām. Turpretim ienākumu un cenu atbalsts (piemēram, regulētie tarifi / prēmijas) veido 85 % no kopējā atbalsta atjaunīgiem energoresursiem (un 41 % no kopējām enerģijas subsīdijām). Nodokļu izdevumu subsīdijas ir nozīmīgas arī elektroenerģijas (86 %) un "visu enerģijas veidu" (40 %) kategorijā ("visu enerģijas veidu" kategorija ietver arī energoefektivitātes subsīdijas), savukārt "visu enerģijas veidu" gadījumā liela nozīmē ir arī tiešo pārvietojumu subsīdijām (aptuveni viena trešdaļa no kopējām subsīdijām "visiem enerģijas veidiem").

1. attēls. Subsīdiju sadalījums pa dažādiem enerģijas nesējiem un instrumentiem.

Subsīdiju kategorija	Visi enerģijas veidi	Elektroenerģija	Fosilais kurināmais	Kodolenerģija	AER	Kopā
Tiešie pārvietojumi	5%	0%	3%	1%	2%	**11%**
Nodokļu izdevumi	6%	6%	20%	1%	4%	**36%**
Ienākumu vai cenu atbalsts	1%	1%	6%	0%	41%	**49%**
Pētniecības un izstrādes bu	2%	0%	0%	1%	1%	**4%**
Kopā	**15%**	**7%**	**29%**	**3%**	**47%**	**100%**

Avots: pētījums par enerģijas subsīdijām un citu veidu valdības intervenci Eiropas Savienībā, 2022. gada izdevums.

2.2 Fosilā kurināmā subsīdijas ES

Piecos gados kopš 2015. gada **fosilā kurināmā subsīdijas** ES samazinājās par 1,5 %, 2020. gadā sasniedzot 50 miljardus EUR[26]. Fosilā kurināmā subsīdijas 2020. gadā bija par 3 miljardiem EUR mazākas nekā 2019. gadā galvenokārt samazinātas transporta aktivitātes dēļ. Tomēr, aplūkojot aplēstos 2021. gada datus, secināms, ka kopējās fosilā kurināmā subsīdijas ES nevis uzrādīja strauju pieaugumu līdz ar ekonomikas atveseļošanos, bet palika tuvu 2020. gada līmenim. Tas bija tāpēc, ka fosilā kurināmā subsīdijas dažādās ekonomikas nozarēs atšķīrās, kā tas ir izklāstīts turpmākajos punktos.

Laikposmā no 2015. gada līdz 2020. gadam fosilā kurināmā subsīdijas **enerģētikas nozarē** samazinājās par 1,9 miljardiem EUR (–11 %) galvenokārt tāpēc, ka samazinājās subsīdijas, kas nav saistītas ar konkrētu kurināmā veidu, un subsīdijas vairākiem fosilā kurināmā veidiem, savukārt subsīdijas, kas piešķirtas tieši akmeņoglēm, brūnoglēm un dabasgāzei, praktiski nemainījās. Kopumā tas, ka ir samazinājusies fosilā kurināmā subsidēšana enerģijas ražošanas nozarē, pozitīvi ietekmē ES klimata mērķu sasniegšanu un starptautisko saistību izpildi. Subsīdijas fosilajam kurināmajam 2021. gadā enerģētikas nozarē turpināja samazināties un bija par 25 % mazākas nekā 2015. gadā.

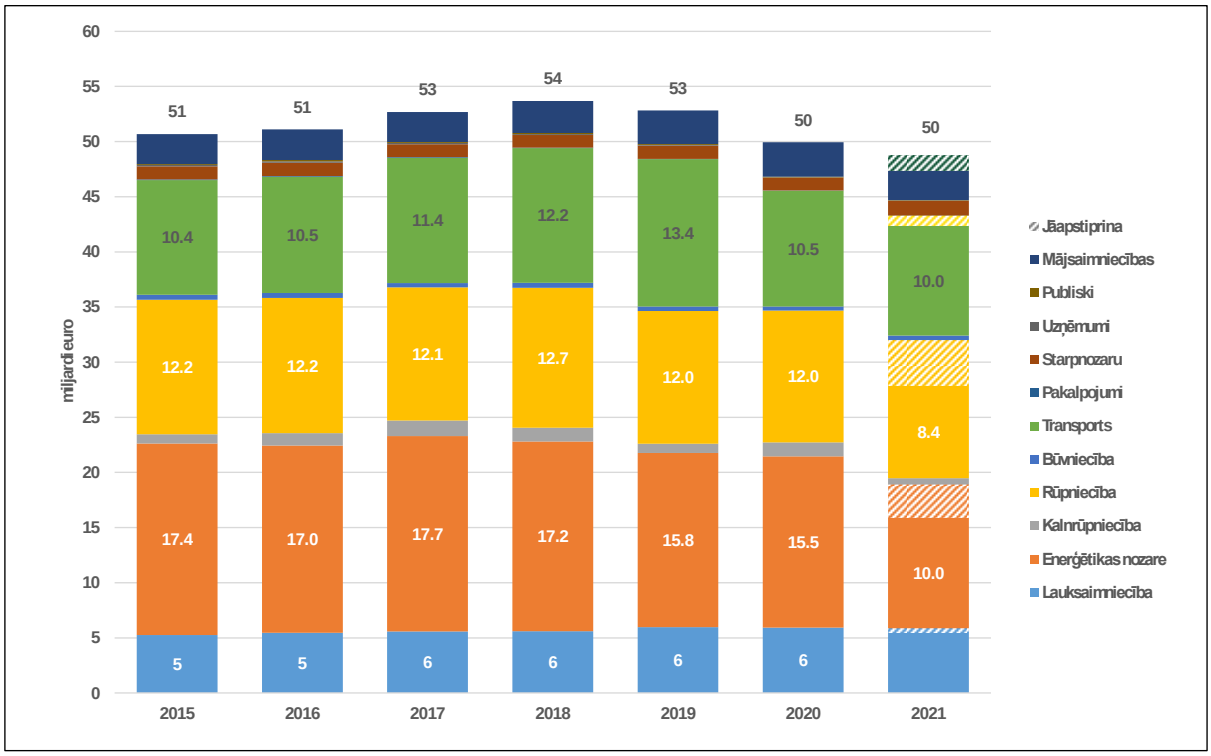
[26] Lai ievērotu konsekventu metodiku attiecībā uz visām dalībvalstīm, enerģijas nesējiem, nozarēm un subsīdiju instrumentiem, daži posteņi, kuri citos avotos tiek uzskatīti par subsīdijām, Komisijas pētījumā netika iekļauti kopējā skaitā. Piemēram, daudzas dalībvalstis benzīnam un dīzeļdegvielai piemēro atšķirīgas akcīzes likmes, kas varētu nozīmēt ievērojamas subsīdijas šiem produktiem. Līdzīgā veidā nav iekļauts starptautiskās aviācijas un jūras transports ārpus ES. Tā kā valdības veiktā kapitāla iepludināšana vai pirkumi nav iekļauti Komisijas pētījuma darbības jomā, daži finansiālā atbalsta pasākumi, kas sniegti uzņēmumiem, kuri patērē fosilo kurināmo (piemēram, finanšu glābšanas paketes aviokompānijām), arī nav iekļauti fosilā kurināmā subsīdijās. Datubāzē arī nav informācijas par fosilā kurināmā ražošanas tehnoloģijām ar emisiju samazināšanu un bez tās.

Laikposmā no 2015. gada līdz 2019. gadam **transporta nozarē** fosilā kurināmā subsīdijas (galvenokārt naftas produktiem) dramatiski pieauga (par 29 % jeb 3,1 miljardu EUR), bet 2020. gadā samazinājās par 3 miljardiem EUR (galvenokārt mazāka naftas patēriņa dēļ) un 2021. gadā pieauga par 0,9 miljardiem EUR (+9 % salīdzinājumā ar 2020. gadu). Saskaņā ar aplēsēm pētījuma kontekstā, 2021. gadā petrolejas patēriņš aviācijā joprojām bija mazāks nekā 2019. gadā.

Laikposmā no 2015. gada līdz 2020. gadam fosilā kurināmā subsīdijas **lauksaimniecībā** arī pieauga (par 13 % jeb +0,7 miljardiem EUR), un nozare galvenokārt saņēma subsīdijas kā atbalstu naftas produktu patēriņam (piemēram, degvielas nodokļu samazinājumu vai atbrīvojumu no tiem). Tajā pašā periodā fosilā kurināmā subsīdijas **mājsaimniecībām** palielinājās par 15 % (0,4 miljardi EUR) — galvenokārt kā subsīdijas par mazuta un dabasgāzes patēriņu. 2021. gadā fosilā kurināmā subsīdijas mājsaimniecībām turpināja palielināties salīdzinājumā ar 2020. gada līmeni.

Turpretim laikposmā no 2015. gada līdz 2020. gadam fosilā kurināmā subsīdijas **rūpniecībā**, ko galvenokārt nodrošināja nodokļu samazinājumi un atbrīvojumi par enerģijas izmantošanu, samazinājās par 0,2 miljardiem EUR (–2 %). Subsīdijas akmeņoglēm samazinājās par 1,4 miljardiem EUR, bet subsīdijas gāzei un naftai piecu gadu periodā pieauga attiecīgi par 0,5 miljardiem EUR un 1,1 miljardu EUR.

6. attēls. Fosilā kurināmā subsīdijas dažādās ES nozarēs.

Avots: pētījums par enerģijas subsīdijām un citu veidu valdības intervenci Eiropas Savienībā, 2022. gada izdevums.

Laikposmā no 2015. gada līdz 2020. gadam subsīdijas **naftai un naftas produktiem**, kas veido vairāk nekā pusi no kopējām fosilā kurināmā subsīdijām ES, pieauga par 6 % (+1,2 miljardi EUR), lai gan 2020. gadā šīs subsīdijas samazinājās par 3,1 miljardu EUR ar Covid-19 saistīto pārvietošanās ierobežojumu dēļ. Laikposmā no 2015. gada līdz 2020. gadam subsīdijas dīzeļdegvielai ES pieauga par 44 % (+3,4 miljardi EUR), un lielākās dotācijas piešķīra Beļģija (+1,8 miljardi EUR, vairāk nekā trīskāršoja) un Francija

(+1,2 miljardi EUR jeb +74 %). Naftas un naftas produktu subsīdijas 2021. gadā pieauga par aptuveni 0,8 miljardiem EUR salīdzinājumā ar 2020. gadu.

Laikposmā no 2015. gada līdz 2020. gadam subsīdijas **akmeņoglēm un brūnoglēm** ES samazinājās par 9 % (–0,9 miljardi EUR), jo vairākās nozarēs, piemēram, rūpniecībā, samazinājās cietā kurināmā izmantošana. Taču elektroenerģijas ražošanā akmeņogļu subsīdijas šajā piecu gadu periodā būtiski nemainījās. Nākotnē uz ierobežotu laiku subsīdijas akmeņogļu nozarei varētu palielināties gan saistībā ar gaidāmo īstermiņa akmeņogļu pieaugumu elektroenerģijas ražošanas maisījumos, gan saistībā ar kompensācijas shēmām par akmeņogļu un brūnogļu rūpnīcu slēgšanu, kas plānota vairākās dalībvalstīs. Tomēr, ņemot vērā pašreizējās problēmas saistībā ar enerģētisko drošību un piegādi, šo kompensācijas shēmu plānos var būt izmaiņas. Šajā piecu gadu periodā lielākais cietā kurināmā subsīdiju kritums bija vērojams Vācijā (par 11 % jeb –0,8 miljardiem EUR), savukārt Polijā akmeņogļu subsīdijas pieauga par 65 % (+0,6 miljardi EUR). Tiek lēsts, ka akmeņogļu subsīdijas 2021. gadā visā ES palielinājās par aptuveni 0,6 miljardiem EUR salīdzinājumā ar 2020. gadu.

Laikposmā no 2015. gada līdz 2020. gadam subsīdijas **dabasgāzei** pieauga par 6 % (0,5 miljardi EUR), veidojot aptuveni 19 % no fosilā kurināmā subsīdijām, kas ir nedaudz vairāk kā akmeņogļu un brūnogļu subsīdiju īpatsvars (18 %). Šajā periodā rūpniecības nozarē subsīdijas gāzei pieauga, savukārt elektroenerģijas ražošanas nozarē subsīdijas nemainījās. Šajā periodā dabasgāzes subsīdijas pieauga par aptuveni 0,5 miljardiem EUR gan Vācijā (+9 %), gan Francijā (+113 %), savukārt izmaiņas laikposmā no 2015. gada līdz 2020. gadam citās valstīs bija dažādas.

Ogļu cenu kāpums saistībā ar ārkārtīgi augstajām gāzes cenām apgrūtināja gāzes aizstāšanu ar akmeņoglēm daudzu ES dalībvalstu energoavotu struktūrā, taču tas veicina aizstāšanu ar lētākiem atjaunīgiem energoresursiem. Pašreizējās ģeopolitiskās situācijas dēļ ES ir ieviesusi divas iniciatīvas. Pirmā iniciatīva ir *REPowerEU* plāns, kas paredzēts, lai samazinātu atkarību no gāzes patēriņa, galvenokārt ar mērķi: i) dažādot gāzes piegādes, lai atteiktos no piegādēm no Krievijas; ii) palielināt energoefektivitāti un enerģijas ietaupījumus un iii) paātrināt atjaunīgo energoresursu izmantošanu. Otrā iniciatīva ir plāns "Taupīsim gāzi, lai ziemā nepietrūkst", kas paredzēts, lai samazinātu gāzes patēriņu 2022.–2023. gada ziemā[27]. Nākotnē šīs abas iniciatīvas varētu ietekmēt subsīdijas dabasgāzei[28]. Gāzes subsīdijas 2021. gadā salīdzinājumā ar 2020. gadu visā ES palielinājās par aptuveni 0,7 miljardiem EUR (+10 %).

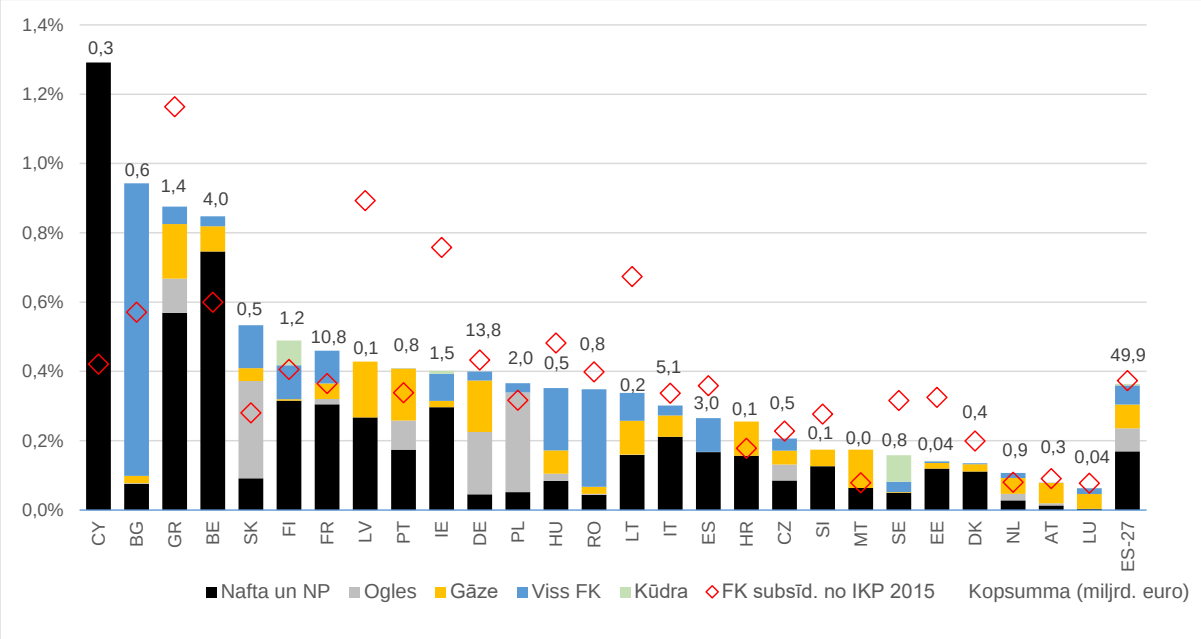
Fosilā kurināmā subsīdijām **dažādās ES valstīs ir atšķirīga nozīme** atkarībā no valsts IKP. Kipra 2020. gadā iztērēja 1,3 % no IKP fosilā kurināmā (galvenokārt naftas produktu) subsidēšanai. Bulgārija tajā pašā gadā iztērēja 0,9 % no IKP fosilā kurināmā subsīdijām (galvenokārt pasākumiem, kas nav saistīti ar konkrētu kurināmā veidu). Savukārt Luksemburga un Austrija 2020. gadā fosilā kurināmā subsīdijām iztērēja mazāk nekā 0,1 %, lai gan ES vidējais rādītājs bija 0,3 % no IKP. Pēc Kipras visvairāk naftas produktu subsīdijām iztērēja Beļģija un Grieķija (attiecīgi 0,7 % un 0,5 % no IKP), savukārt Slovākija un Polija akmeņogļu subsīdijām iztērēja 0,3 % no IKP.

[27] Papildus šīm iniciatīvām ES ir pieņemti arī citi nozīmīgi tiesību akti, kas ietekmē gāzes patēriņu un subsīdijas, piemēram, Gāzes pieprasījuma samazināšanas regula, Gāzes uzglabāšanas regula u. c.

[28] Subsīdijas gāzei attiecas tikai uz subsīdijām gāzes un no gāzes ražotas enerģijas ražošanai un patēriņam. Tās neietver atbalstu potenciālai infrastruktūras attīstībai, piemēram, Eiropas gāzes tīkla modernizācijai, lai nodrošinātu labākas gāzes plūsmas, jaunu SDG regazifikācijas termināļu celtniecībai vai pašreizējo termināļu paplašināšanai utt.

Salīdzinājumā ar 2015. gadu fosilā kurināmā subsīdiju intensitāte (fosilā kurināmā subsīdijām iztērētā summa uz eiro no IKP) 2020. gadā Kiprā pieauga par 0,9 procentiem, bet Bulgārijā — par 0,4 procentiem, bet samazinājās par 0,5 procentiem Latvijā un par vairāk nekā 0,3 procentiem Lietuvā un Īrijā. Laikposmā no 2015. gada līdz 2020. gadam ES līmenī šo fosilā kurināmā subsīdiju intensitāte praktiski nemainījās. Fosilā kurināmā subsīdiju intensitāte 2021. gadā lielākajā daļā dalībvalstu nedaudz samazinājās salīdzinājumā ar 2020. gadu.

7. attēls. Fosilā kurināmā subsīdijas ES dalībvalstīs 2020. gadā % no IKP un miljardos EUR salīdzinājumā ar fosilā kurināmā subsīdijām 2015. gadā % no IKP.

Avots: pētījums par enerģijas subsīdijām un citu veidu valdības intervenci Eiropas Savienībā, 2022. gada izdevums.

3. Dažādu enerģijas subsīdiju atbilstība enerģijas taksonomijai

ES taksonomija nākotnē varētu ietekmēt subsīdijas, nodrošinot ilgtspējīgu darbību noteikšanas rīkus. Tas varētu veicināt ES un valstu rīcībpolitikas, lai pievērstos darbībām, kas ievērojami veicina klimata pārmaiņu mazināšanu un pielāgošanos tām, būtiski nekaitējot citiem vidiskiem mērķiem. Komisijas pētījumā ir veikta pirmā inventarizācijas pārbaude par to, kā enerģijas subsīdijas atbilst taksonomijā noteiktajām pamata saimnieciskajām darbībām[29].

Lai klasificētu subsīdijas, Komisijas pētījumā tika noteiktas četras dažādas kategorijas[30]. Pirmā kategorija ir "atbilstīgas subsīdijas", un to var attiecināt uz gadījumiem, kad subsīdijas tiek piešķirtas darbībām, kas zināmas kā "taksonomijai piederīgas saimnieciskās darbības", piemēram, atjaunīgiem energoresursiem vai energoefektivitātei kopumā. Otrā kategorija ir "neatbilstīgas, pārejas posma subsīdijas", un tā attiecas uz subsīdijām, kuras piešķirtas ES taksonomijai nepiederīgām darbībām, bet kuras varētu arī atbalstīt enerģētikas pārkārtošanu, piemēram, fosilā kurināmā aktīvu ekspluatācijas pārtraukšanu. Trešā kategorija ir

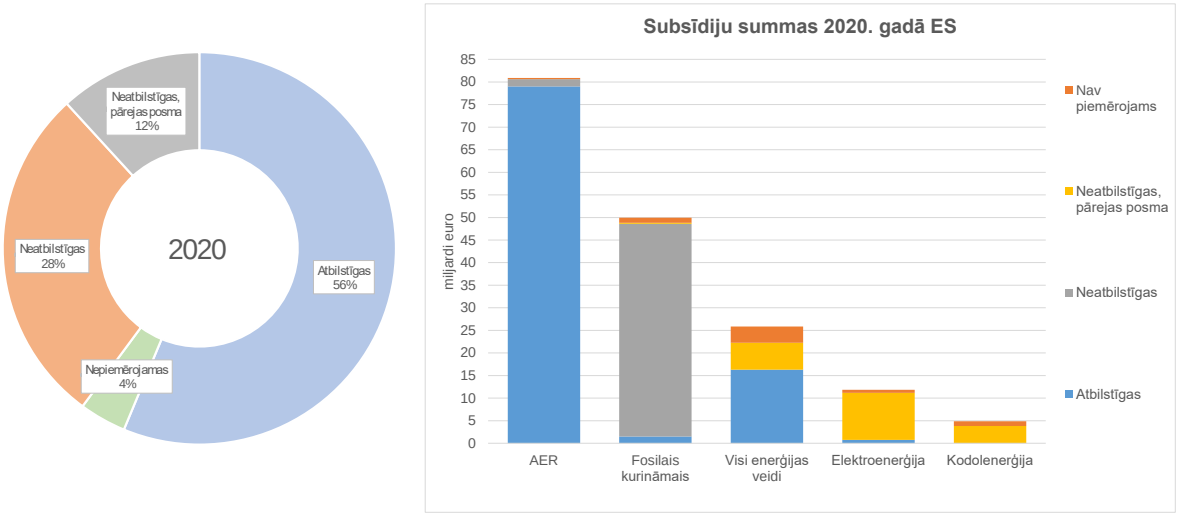
[29] Svarīgi paturēt prātā, ka Komisijas pētījuma izstrādes laikā Eiropas Komisija jau bija ierosinājusi Papildu klimata deleģēto aktu, kas attiecas uz darbībām kodolenerģijas un gāzes enerģijas jomā, bet likumdevēji vēl nebija pabeiguši pieņemšanas procesu, tāpēc deleģētais akts vēl nebija stājies spēkā.

[30] Katras klasifikācijas sīki izklāstīts apraksts ir atrodams Komisijas pētījuma 5.1.2. nodaļā par ES taksonomijas klasifikāciju.

“neatbilstīgas subsīdijas”, un tā aptver visas subsīdijas, kas tieši vai netieši atbalsta fosilā kurināmā ražošanu vai patēriņu. Pēdējā kategorija ir “nepiemērojamas subsīdijas”, un tā attiecas uz subsīdijām, kuras nevar klasificēt iepriekšējās kategorijās, piemēram, tirgus mehānismi (piemēram, jaudas tirgus vai drošības rezerves).

Kā liecina Komisijas pētījuma dati, lielākā daļa subsīdiju atjaunīgiem energoresursiem (2020. gadā 79 miljardi EUR no pavisam 81 miljarda EUR) ietilpst kategorijā “atbilstīgas subsīdijas” (pārējie 2 miljardi EUR subsīdiju ir sadalīti starp atbilstīgu un nepiemērojamu subsīdiju kategorijām, kas galvenokārt aptver nodokļu vai piemaksu samazinājumus par atjaunīgo elektroenerģiju dažās nozarēs). Turpretim lielākā daļa fosilā kurināmā subsīdiju ir klasificētas kategorijā “neatbilstīgas subsīdijas”. Divās pārējās kategorijās (“neatbilstīgas, pārejas posma subsīdijas” un “nepiemērojamas subsīdijas”) ir iekļautas, piemēram, subsīdijas ogļraktuvju pārstrukturēšanai un pabalsti ieguves nozarē nodarbināto cilvēku sociālajai pārejai. Šīs divas pārējās kategorijas 2020. gadā veidoja 2,8 miljardus EUR no pavisam 50 miljardiem EUR fosilā kurināmā subsīdiju. Kategorijā “visi enerģijas veidi” 2020. gadā aptuveni 63 % subsīdiju pavisam 26 miljardu EUR apmērā ietilpa kategorijā “atbilstīgas subsīdijas”, savukārt citi pasākumi (piemēram, nodokļu samazinājumi enerģijai un dotācijas noteiktām darbībām un investīcijām) bija pārējās trīs kategorijās. Lielākā daļa subsīdiju (vairāk nekā 80 %) elektroenerģijas un kodolenerģijas ražošanai 2020. gadā ietilpa kategorijā “neatbilstīgas, pārejas posma subsīdijas”.

9. attēls. Subsīdiju klasifikācija saistībā ar atbilstību taksonomijas klasifikācijai 2020. gadā.

Avots: pētījums par enerģijas subsīdijām un citu veidu valdības intervenci Eiropas Savienībā, 2022. gada izdevums.

4. Secinājumi

Nesenās ģeopolitiskās norises un paaugstinātās enerģijas cenas pieprasīja jaunas politikas iniciatīvas Eiropas Savienībā. Šīs jaunās iniciatīvas pēc būtības ir ārkārtējas, taču tās var būtiski ietekmēt enerģijas tirgu un enerģētikas infrastruktūru. Mazāks enerģijas patēriņš un pastāvīga atkarības no fosilā kurināmā samazināšana dzīvojamo māju, elektroenerģijas, transporta un rūpniecības nozarē palīdzēs samazināt fosilā kurināmā importu, paātrinot pāreju uz tīru enerģiju un palielinot energoapgādes drošību ES. Tas nozīmē saistīto fosilā kurināmā subsīdiju samazināšanu, un resursu novirzīšana atjaunīgiem energoresursiem un energoefektivitātei joprojām ir rīks šo un ES klimata politikas mērķu sasniegšanai. Būtisks gāzes patēriņa samazinājums vidējā termiņā, visticamāk, izraisīs gāzes subsīdiju

samazināšanos. Pašreizējās augstās gāzes cenas un gaidāmais ražošanas no akmeņoglēm pagaidu pieaugums nedrīkstētu izraisīt būtiski lielākas fosilā kurināmā subsīdijas. Vienlaikus dažu nākamo gadu laikā ir jāņem vērā arī politikas apsvērumi attiecībā uz pieejamību. No akmeņoglēm un brūnoglēm ražotas elektroenerģijas jauda, kā arī dažas atomelektrostacijas dažās ES dalībvalstīs, iespējams, veidos daļu no elektroenerģijas ražošanas ilgāk, nekā bija paredzēts iepriekš.

Lai īstenotu pāreju uz tīru enerģiju, izvairītos no iesīkstes un balasta aktīviem fosilā kurināmā tehnoloģijās un samazinātu fosilās enerģijas izmantošanu, ir vajadzīgas papildu investīcijas atjaunīgos energoresursos un energoefektivitātē. Tas, visticamāk, nozīmēs, ka enerģijas subsīdijas būs jāpārvirza uz atjaunīgiem energoresursiem un energoefektivitāti, tostarp pieprasījuma reakciju. Jaunizveidotās tehnoloģijas, piemēram, atjaunīgais ūdeņradis, kļūs arvien nozīmīgākas, kas nozīmēs lielākas subsīdijas. Energoefektivitātei būs galvenā nozīme *REPowerEU* mērķu un plāna "Taupīsim gāzi, lai ziemā nepietrūkst" īstenošanā. Šīm programmām nepieciešamās investīcijas varētu ietvert lielāku finansiālo atbalstu energoefektivitātei palielinātu subsīdiju veidā.

Vienlaikus ES dalībvalstis ir veikušas vairākus pasākumus, lai samazinātu augsto enerģijas mazumtirdzniecības cenu ietekmi. Šie pasākumi, visticamāk, vismaz īstermiņā un vidējā termiņā izpaudīsies kā lielākas subsīdijas enerģijas pieprasījumam mājsaimniecībām un uzņēmumiem.

Sīki izklāstīti Komisijas pētījuma par subsīdijām rezultāti tiks publicēti kopā ar šo ziņojumu, lai sniegtu visaptverošu priekšstatu par situāciju.